Capitolul 1

1,1-2,23 *Prologul evangheliei. Cf.* Lc. 1,1-2,52. Matei își începe Evanghelia cu următoarele patru episoade: genealogia lui Iisus; nașterea Sa; vizita magilor; fuga în Egipt, uciderea pruncilor de către Irod și întoarcerea la Nazaret. Aceste patru episoade alcătuiesc ceea ce interpreții moderni numesc „ciclul copilăriei lui Iisus", deși la Matei există puține elemente care să justifice denumirea. Singurul evanghelist care furnizează câteva amănunte concrete despre copilăria Mântuitorului este Luca. Această carență va fi speculată și fructificată de autorii unor evanghelii apocrife. *Cf. Evanghelia arabă a copilăriei* sau *Evanghelia lui Pseudo-Matei.* ◆ Alți interpreți moderni vorbesc despre două prologuri ale Evangheliei după Matei: primul ar fi „copilăria lui Iisus", al doilea, „Ioan Botezătorul". Mesajul lui Iisus se înrădăcinează puternic în datele Vechiului Testament: 1) prin propria Sa genealogie pământească și 2) prin genealogia spirituală, care urcă până la marele filon profetic. Prin acest dublu prolog, Matei pune în lumină continuitatea dintre „Vechiul" și ceea ce va deveni ulterior „Noul Testament", dintre istoria sacră a poporului ales, Israel, și momentul împlinirii acestei istorii sacre prin întruparea lui Iisus.

1,1-17 *Genealogia lui Iisus. Cf.* Lc. 3,23-38. Lista „seminției" lui Iisus trebuie interpretată simbolic ca un generic de film. Un „film" despre istoria mântuirii. Pentru orientali, genealogiile îndeplineau funcția „registrului de stare civilă". În mod semnificativ, Matei urcă până la Avraam. Binecuvântarea acestuia de către Dumnezeu (*cf.* Gen. 12,3) privește toate națiile pământului. Se precizează astfel caracterul universal al mesajului evanghelic, adresat întregii omeniri. Pe de altă parte, genealogia conține și numele lui David, din stirpea căruia era

așteptat Mesia. Conform crezului primilor creștini, Iisus „este din seminția lui David, după trup" (Rom. 1,3). În v. 17, Matei propune el însuși o „grilă de lectură" a listei, împărțind-o în trei secțiuni a câte paisprezece generații: 1) de la Avraam până la David; 2) de la David până la exilul babilonian; 3) de la exilul babilonian până la întrupare. Numărul 14, format din 2 x 7, este „numărul lui David" (*vide* nota mai jos). „Ne aflăm în prezența unei liste întemeiate în mod intenționat pe un anumit număr. Singurul ei scop este să arate că Iisus, descendent al lui Avraam și al lui David, este depozitarul făgăduinței făcute odinioară patriarhului, dar totodată este și noul David (*cf.* Gal. 3,16); apărând la sfârșitul unei serii de șase ori șapte generații, El inaugurează, la începutul celei de-a șaptea generații, plinirea vremii" (*cf.* Gal. 4,4) (J. Henschen, *Dictionnaire encyclopédique de la Bible*, 1960, col. 727). Pentru a-și putea realiza intenția, Matei sare peste trei generații, cuprinse între Ioram și Ozias. **1,1** „cartea": gr. *biblos* (Βίβλος). Termenul trimite la un papirus, în grecește *biblos*, nu la codexul cu care suntem obișnuiți noi (cartea cu file legate). Primele manuscrise ale „cărților" Noului Testament au fost scrise pe asemenea papirusuri care se rulau în „volume". Substantivul nu este articulat, dar înțelesul presupune articolul hotărât. Sensul cel mai exact al expresiei *biblos geneseos* (Βίβλος γενέσεως) este probabil acela de „listă genealogică". ◆ „neamului": gr. *geneseos* (γενέσεως). Termen cu o întindere și adâncime semantică greu de redat în românește printr-un singur echivalent. Cel mai potrivit ar fi neologismul „genealogie", dar și acesta ar lăsa deoparte ideea fundamentală de „zămislire" sau de „istorie", de „relatare a vieții cuiva". Unele versiuni românești au „naștere", dar „nașterea" nu se poate referi la bărbați. Substantivul *genesis* trebuie înțeles aici în toate sensurile: „origine", „genealogie", „naștere", „spiță", „istorie". E semnificativ faptul că Matei așază în fruntea evangheliei sale termenul *genesis*, care trimite, evident, la prima carte din Torah. Expresia *biblos geneseos* apare în Gen. 2,4 și 5,1. Evanghelia este o altă Geneză, ale cărei date sunt totuși înscrise în cea dintâi: Iisus îi corespunde lui Avraam, pe planul istoriei „orizontale", dar în El se împlinește făgăduința pe care YHWH i-a făcut-o lui Avraam. Pavel vorbește în câteva rânduri despre această „nouă creație": 2Cor. 5,17; Gal. 6,15 sau, despre Iisus ca „ultim Adam", în

pasiv în această listă, cu referire la Iisus, fapt ce trimite la o „naștere" specială. Nu Maria L-a zămislit, nici Iosif, firește, ci Altcineva, deocamdată nenumit. Toate personajele de până la Iisus au un „zămislitor", identificat, inserat în genealogie. Iisus „S-a născut" sau „a fost născut din Maria" (pronumele relativ din textul grecesc este la feminin), dar numele tatălui nu este menționat. **1,17** Pentru semnificația celor trei serii, *cf.* nota de la începutul capitolului. Trebuie semnalat faptul că a treia listă, de la exil până la Iisus, conține doar treisprezece, nu paisprezece nume. Exegeții au propus soluții diverse pentru a explica sau îndrepta eroarea lui Matei. Unii consideră că Maria trebuie numărată alături de Iosif. Alții încearcă să decaleze numele din primele două liste, propunând ca numele lui David să fie socotit de două ori, atât la sfârșitul primei serii de paisprezece, cât și la începutul celei de-a doua serii. În fine, s-a propus calcularea celor două Veniri ale lui Iisus, una prin Întrupare, a doua, pentru Judecată. Poate fi vorba și de o simplă eroare din partea redactorului evangheliei. Din punctul său de vedere contează sensul simbolic al celor trei serii a câte paisprezece nume. Care este acest sens? Faptul că Iisus vine la momentul potrivit, oarecum predestinat, deoarece El *trebuie* să încheie al treilea ciclu de paisprezece generații. Pentru autorul evangheliei însă, a paisprezecea generație din seria a treia este *a primilor creștini* de după Iisus, cei care așteaptă parusia. Prin urmare, „plinirea" vremurilor nu a avut loc odată cu prima, ci va avea loc odată cu a doua Venire.

1,18-25 *Nașterea lui Iisus. Cf.* Lc. 2,1-20. Reluând termenul-cheie *genesis* de la începutul evangheliei sale, Matei introduce episodul nașterii lui Iisus imediat după genealogie. Luca pregătește episodul prin nu mai puțin de patru „prologuri", consacrate lui Ioan Botezătorul. Davies și Allison au demonstrat cu exemple imbatabile că întregul episod cuprins în Matei 1,18–2,23 este o replică în oglindă la episodul nașterii lui Moise, conform datelor tradiției (*haggadah*). Amram, tatăl lui Moise, este consolat de un înger; la fel se întâmplă și în cazul lui Iosif. Duhul lui Dumnezeu pogoară peste Miriam în somn, iar aceasta profetizează că fratele ei, Moise, va salva poporul evreu din robie. La fel, îngerul Domnului îi profetizează tot în somn lui Iosif, că Iisus va mântui poporul de păcatele sale. Moise vine pe

lume într-un moment tragic. Faraonul interzisese procreația în comunitatea evreilor din Egipt. Toți nou-născuții dintr-o mamă evreică urmau să fie omorâți. La fel, Irod poruncește uciderea pruncilor din Betleem, după ce află că acolo s-ar fi născut noul rege etc. *Cf.* Davies și Allison, *op. cit.*, *ad locum*. După savanții americani, episodul Mat. 1,18-2,23 ar fi o combinație între două scenarii cu un simbolism foarte puternic: unul, centrat pe figura lui Moise (am văzut câteva dintre elementele comune); celălalt, trimițând la o „hristologie davidică", reprezentată de trei elemente: nașterea feciorelnică; localitatea Betleem; magii călăuziți de o stea. Nașterea feciorelnică trimite la celebra profeție din Is. 7,14, referitoare la „casa lui David". Betleemul apare în Michea 5,2, tot cu referire la David; iar magii călăuziți de stea fac aluzie la figura mesianică davidică prezentă în Num. 24,7. Așadar, Matei proiectează asupra lui Iisus trăsăturile celor mai importante personaje din istoria poporului ales, Avraam, Moise, David. **1,18** „nașterea": gr. *he genesis* (ἡ γένεσις), înseamnă și „creație", „origine". Unele mss. importante au alt substantiv, *gennesis* (γέννησις), care înseamnă doar „naștere". Forma cea mai legitimă este însă *genesis*, preferată de Nestle-Aland și tradusă aici. Plecând de la sensul dublu al lui *genesis*, unii specialiști au propus două traduceri: „Așa a fost genealogia lui Iisus Hristos", trimițând la lista înșirată până acum; și „nașterea lui Iisus Hristos a fost așa", trimițând la ce va urma. Rețin ultima variantă. ◆ „lui Iisus Hristos": gr. *tou Iesou Christou* (Τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ), în unele mss. nu apare deloc (ele dau numai: „a cărui naștere a fost așa"); în altele apare doar „Iisus" sau doar „Hristos". ◆ „fiind logodită": gr. *mnesteutheises* (μνηστευθείσης). Verbul grecesc (folosit și de Luca în 1,27 și 2,5) înseamnă exact „a făgădui în căsătorie", „a căuta soție" etc. Maria nu este încă pe deplin soția lui Iosif, fapt evidențiat și de verbul *synerchomai*, aici la infinitiv aorist, *synelthein* (συνελθεῖν), tradus prin „a fi împreună". *Synerchomai* înseamnă „a trăi împreună, a avea relații sexuale". Iosif și Maria nu ajunseseră la acest punct. Cu toate acestea, Maria a rămas însărcinată. Conform tradiției iudaice, logodna avea loc la o vârstă fragedă (cam pe la doisprezece ani). Apoi fata rămânea o perioadă (un an, doi) tot sub acoperișul părintesc, fără să aibă raporturi conjugale cu logodnicul ei. Abia după această perioadă se instala în locuința soțului. ◆ „s-a pomenit": gr. *heurethe* (εὑρέθη), la aorist pasiv, are aici sensul special

de „a se pomeni", sugerând un fapt neașteptat pentru toată lumea. Logodnica „s-a pomenit" însărcinată de la Duhul Sfânt, înainte de a avea legături sexuale cu logodnicul ei. Nu este vorba, așadar, despre răspândirea publică a veștii, fapt contrazis fragmentul următor. Matei nu interpretează acțiunea Duhului, cum va face Luca. El se mulțumește să descrie reverențios, în manieră iudaică. **1,19** „bărbatul ei": în sensul de „logodnic". ◆ „drept fiind": gr. *dikaios on* (δίκαιος ὢν). Cu alte cuvinte, pentru că nu vrea să legitimeze o greșeală, dându-se drept tatăl unui copil care nu este al său, iar pe de altă parte, pentru că nu vrea să îi facă niciun rău Mariei. În iudaism, „drept" este numit cel ce respectă preceptele Legii. ◆ „să o dea în vileag": gr. *deigmatisai* (δειγματίσαι). Am tradus astfel un verb grecesc care înseamnă în primul rând: „a da pe cineva drept exemplu" (negativ, în cazul de față), „a da pe cineva în spectacol" (*cf.* Col. 2,15). Verbul este format din substantivul *deigma*, „model", „exemplu". Iosif nu dorește să o dea pe Maria drept „exemplu" de comportament rușinos, știind că îi va face rău. Reacția logodnicului este de înțeles: el nu știe ce i s-a întâmplat Mariei. Ulterior îngerul îi va revela taina. ◆ „într-ascuns": gr. *lathrai* (λάθρᾳ). Majoritatea traducătorilor și interpreților leagă acest adverb de verbul „a părăsi". De unde contradicția la nivel logic: cum poate cineva să-și dea seama că logodnica a fost părăsită, dacă logodnicul a lăsat-o pe ascuns? De fapt, corect din punct de vedere logic este să punem adverbul în legătură cu verbul „a hotărî": Iosif a „hotărât de unul singur, pe ascuns", adică fără a se sfătui cu nimeni. ◆ „să o părăsească": gr. *apolysai auten* (ἀπολῦσαι αὐτήν). Verbul grecesc înseamnă „a elibera, a lăsa liber, a dezlega" pe cineva, în cazul de față, de legământul viitoarei căsătorii. **1,20** „frământându-și el cugetul": gr. *enthymethentos* (ἐνθυμηθέντος). Verbul nu înseamnă doar „a cugeta", ci presupune o tensiune lăuntrică, o frământare neîncetată. În LXX, el are uneori sens negativ: a urzi, a pune gând rău cuiva (*cf.* 3 Mac. 1,25; Sir. 17,31). Aici sensul trimite spre altceva. Iosif, închis în sine, întoarce lucrurile pe toate fețele încercând să găsească ieșirea din impas. Dar singur nu reușește. Visul-dezlegare intervine pe un fond de maximă tulburare sufletească. Soluția se vădește în vis, adusă de un înger al Domnului. ◆ „în vis": gr. *kat' onar* (κατ᾽ ὄναρ). Visul e un vehicul al revelațiilor divine, și nu doar în civilizațiile antice. O explicație a faptului că Dumnezeu li Se arată oamenilor în

vis se întâlnește în Cartea lui Iov (33,14-17): „Domnul (...) grăiește a doua oară în vis sau în cugetare de noapte, ca atunci când cade spaimă cumplită peste oameni, când ațipesc în pat. Atunci el dezvăluie mintea oamenilor; cu astfel de vedenii de spaimă i-a înfricoșat, ca să-l întoarcă pe om de la nedreptate". Așadar, pentru autorul Cărții lui Iov, vedeniile din vis sunt menite să-l zguduie sufletește pe om, provocându-i convertirea. În VT, adevărații profeți primesc viziunile în vis: *cf.* Gen. 15,1; Num. 22,20; Is. 29,7. De fapt, orice muritor poate primi mesaje divine pe cale onirică, dar numai profeții autentici știu să le și descifreze (cei mai faimoși interpreți de vise rămân Iosif și Daniel). În Egipt și în Mesopotamia existau „cărți de vise", manuale care îi ajutau pe ghicitorii profesioniști în interpretare. Talmudul oferă unele soluții pentru descifrarea viselor. De pildă, o fântână simbolizează pacea; cocoșul prevestește nașterea unui fiu; un cal alb stând pe loc sau alergând e un semn favorabil etc. În cazul Evangheliei după Matei, visul-revelație anunță nașterea extraordinară a lui Iisus. Prin vis se creează o punte de legătură între divinitate și om. Cum se observă și în versetul de față, Iosif nu are un simplu vis, ci primește un anunț important, profetic chiar din partea unui înger al Domnului. ◆ „fiu al lui David": îngerul intervine pentru a corecta hotărârea luată „într-ascuns" de Iosif. În VT, „îngerul Domnului" Îl desemnează pe Însuși Dumnezeu. Aici, mesagerul îi revelează logodnicului Mariei taina. Trebuie subliniate două lucruri: îngerul i se adresează lui Iosif cu titlul nobiliar și mesianic de „fiu al lui David", titlu pe care Matei îl folosește și în cazul lui Iisus (*cf.* 1,1, 12,23; 20,30 etc.), iar primele vorbe sunt de liniștire: „nu-ți fie teamă", cuvinte care însoțesc, de obicei, angelofaniile. Vederea unui înger tulbură, paralizează, reduce persoana la muțenie. Or, pentru ca mesajul divin să poată fi receptat, persoana trebuie readusă în simțiri. Acest „nu-ți fie teamă", gr. *me phobetheis* (μὴ φοβηθῇς), constituie un gaj de prietenie oferit de trimisul ceresc. ◆ „s-o iei [la tine]": gr. *paralabein* (παραλαβεῖν). Este vorba de primirea Mariei în casa lui Iosif ca soție legitimă, în fața întregii comunități. Unii savanți traduc altfel: „nu-ți fie teamă s-o iei pe Maria de soție". O asemenea traducere nu poate fi susținută întru totul din punct de vedere gramatical. ◆ „este de la Duhul Sfânt": gr. *ek pneumatos estin hagiou* (ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου). Nașterea feciorelnică (partenogeneza) a lui Iisus rămâne una din marile taine

ale creștinismului. Exegeții au invocat mai multe „precedente" păgâne: în Egipt, mamele faraonilor fecundate de Amon; în mitologia greacă, Dionysos, născut din pulpa lui Zeus; Io însărcinată prin suflarea lui Zeus; Olimpiada, mama lui Alexandru cel Mare, vizitată de un zeu (Dionysos) înainte de căsătorie (Plutarh, *Viața lui Alexandru* 2); Romulus, fiu al lui Marte (Ovidiu, *Metamorfoze* 14,80 *sq*). În cadrul iudaismului se poate invoca tradiția (transmisă de *1 Enoh*) conform căreia îngerii căzuți s-ar fi unit cu fecioarele de pe pământ dând naștere unei generații de giganți. Nașterea lui Iisus are cel puțin două caracteristici unice: mama Sa a fost fecioară înainte de a-L concepe și va rămâne pururea fecioară; Duhul Sfânt nu poate fi asimilat unei zeități, ci este însăși Puterea lui Dumnezeu, adică Transcendența absolută, conform credinței iudaice. De altfel, Luca va descrie astfel conceperea lui Iisus: Sfântul Duh va veni peste Maria și puterea Celui Preaînalt o va lua „sub umbra Sa" (Lc. 1,35). **1,21** „va naște": gr. *texetai* (τέξεται). Unele mss. au „îți va naște". Ideea se schimbă în acest caz, deoarece s-ar înțelege că fiul ar fi al lui Iosif. ◆ „Îi vei pune numele": gr. *kaleseis to onoma autou* (καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ). Textul grecesc spune exact „Îl vei chema după numele Iisus". Conform obiceiului evreiesc, tatăl dă numele copilului în ziua a opta de la naștere; în Lc. 1,31, mama este cea care își numește fiul. ◆ „Iisus": numele conține un întreg „program de viață". *Yehoshua* înseamnă „Dumnezeu vine în ajutor" sau „Dumnezeu mântuiește". „Hristos" înseamnă „Unsul [lui Dumnezeu]". Ambele nume evidențiază funcția Sa mesianică, dar nu în sens politic sau militar, așa cum se va vedea pe tot parcursul evangheliei. Matei spune clar: Iisus va salva/mântui poporul Său de păcate, în rezonanță cu *Psalmul 17 al lui Solomon*, contemporan evangheliei noastre (*cf. Septuaginta*, București/Iași, vol. 4.2, pentru traducerea și comentariul acestui psalm). ◆ „păcatele lor": gr. *ton hamartion auton* (τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν), poporul este la singular (este vorba de „poporul Său"), dar păcatele sunt ale unei mulțimi de oameni. **1,22-23** „ca să se împlinească": unii comentatori, bizuindu-se pe observația că Iosif încă nu s-a trezit, pun și vv. 22 și 23 în gura îngerului, dar, în realitate, este vorba despre o explicație teologico-scripturară oferită de Matei. Autorul evangheliei subliniază din nou, în cazul de față printr-un citat, continuitatea dintre istoria Vechiului Testament și mesajul lui Iisus. ◆ „profetul": gr. *tou prophetou* (τοῦ

προφήτου); unele mss. au „Isaia". Lecțiunea originară cea mai plauzibilă nu conține numele profetului. Citatul este Is. 7,14, după LXX. ◆ „fecioara": gr. *he parthenos* (ἡ παρθένος). Textul ebraic are „tânăra". LXX a echivalat cuvântul ebraic *ʿalmah* prin *parthenos*, „fecioară", fapt reproșat ulterior creștinilor de către evrei (*cf.* Iustin, *Dialogul cu Trifon* 43; Irineu, *Adversus haereses* 3,21,1; Eusebiu, *Istoria bisericească* 5,8,10; Origen, *Contra Celsum* 1,34,5). Aquila, Symmachos și Theodotion traduc substantivul ebraic prin gr. *neanis*, „tânără". Interpretarea traducătorului LXX constituie o adevărată revoluție nu doar la nivel semantic, ci și teologic. Cu timpul, acest verset a devenit unul dintre cele mai „grele" argumente în sprijinul dogmei fecioriei Maicii Domnului și unul dintre cele mai teribile locuri de confruntare între evrei și creștini. Trebuie totuși remarcat faptul că versetul din Isaia nu apare aici ca punct de pornire, ci ca o concluzie a scenei care relatează zămislirea lui Iisus. Care este contextul în care a fost rostită profeția lui Isaia? În secolul al VIII-lea, regele Achaz nu are copii și dinastia lui David pare amenințată. Atunci Isaia profețește: „Iată, tânăra femeie (regina) va avea în pântece...". Pruncul este Ezechias, un rege care nu s-a dovedit pe măsura așteptărilor; faptul a dat naștere credinței că profetul s-ar fi referit la altcineva. ◆ „va avea": alte mss. ale LXX au lecțiunea „va prinde, va primi". ◆ „Îi vor pune numele": în Isaia LXX, verbul este la persoana a II-a sg.: „Îi vei pune numele". De ce pluralul: Îi *vor* pune? Este vorba de păgânii care cred în Iisus, aluzie la Is. 11,10? **1,24-25** Cum se trezește, Iosif împlinește fără șovăire tot ce-i „rânduise" îngerul. În felul acesta el devine „co-lucrător" al tainei divine, „complice" al Sfântului Duh și al Mariei, „femeia sa". Iosif acceptă miracolul cu venerație: „și n-a cunoscut-o până când [ea] a născut un fiu." Unele mss., de importanță marginală, au „un fiu primul născut". Deși a luat-o pe Maria în casa lui, Iosif s-a abținut să aibă relații sexuale cu propria soție până la nașterea lui Iisus. Evanghelia nu ne spune mai mult: ce s-a întâmplat după nașterea lui Iisus între Iosif și Maria, au avut copii împreună etc.? „Frații lui Iisus" despre care amintește Marcu pot fi „veri" sau „frați". Tradiția respinge categoric orice legătură sexuală între Maria și Iosif, dar evangheliile nu oferă nicio informație lămuritoare.